
Nationellt prov i grundskolans årskurs 9

Provrapport Samhällskunskap

Årskurs 9

Vårterminen 2024

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Innehållsförteckning

Inledning	3
1. Konstruktionsprocess för provet	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Provets sammansättning.....	4
1.3 Bedömningsanvisningar	4
2. Insamling	4
3. Provresultat med kommentarer	5
3.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och svenska som andraspråk (SvA)	5
3.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor	6
3.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen för SvA	6
4. Validitet och reliabilitet	7
4.1 Validitet	7
4.2 Reliabilitet.....	8
5. Enkätresultat med kommentarer	9
5.1 Provet är som helhet bra	9
5.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?	10
5.3 I vilken grad har det som provet prövar behandlats i undervisningen?.....	10
5.4 Hur bedömer du svårighetsgrad och balans i provet?.....	10
5.5 Provets skrivtid	11
5.6 Bedömningsanvisningarnas tydlighet.....	12
5.7 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?.....	12
5.8 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?	13
6. Avslutning	13
Referenser	14
Bilaga 1: utprovningar till prov 2024	15

Inledning

I denna provrapport redovisas resultatet för det nationella provet i samhällskunskap åk 9, som genomfördes i april 2024. Rapporten är skriven av nationella provgruppen i samhällskunskap vid Institutionen för pedagogik och specialpedagogik Göteborgs universitet, som sedan 2011 på uppdrag av Skolverket ansvarar för de nationella proven i samhällskunskap. 2024 års prov är det sista provet som genomförs analogt.

1. Konstruktionsprocess för provet

1.1 Bakgrund

Det nationella provet i samhällskunskap tar sin utgångspunkt i läroplanen och kursplanen för samhällskunskap (Lgr 22). Tolkningen av kursplanen tar utgångspunkt i syftestexten som sammanfattas med tre långsiktiga mål:

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- Kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter
- Kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället, och
- Förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

Vid konstruktion av provuppgifter utgår provgruppen från ämnets konstrukt som är framtaget utifrån ovanstående syfte som sedan appliceras på delar av det centrala innehållet och relaterar till betygskriterierna. Provggruppen har som mål att ett prov ska pröva samtliga av ovanstående mål, hela betygskriteriet samt täcka en relativt stor del av kursplanens centrala innehåll.

Utgångspunkter för konstruktion av det nationella provet i samhällskunskap åk 9 är att:

- provet ska ha god täckning i konstruktet
- kursplanens långsiktiga mål ska prövas i provet
- en stor del av det centrala innehållet ska beröras
- att provuppgifter och bedömningsanvisningar ska ha god överensstämmelse med skrivningarna i betygskriterierna
- att provuppgifterna ska ha god överensstämmelse med läroplanens övriga skrivningar exempelvis värdegrund
- att provet över tid ska vara likvärdigt avseende innehåll och svårighetsgrad.

Vid provkonstruktion talar man om god mätsäkerhet. Med det menas att bland annat att provet ska ge eleven så goda möjligheter som möjligt att få visa sina kunskaper och att provet ska spegla elevens faktiska kunskaper.

Förutom mindre utprövningar av enstaka uppgifter har fem större utprövningar genomförts inför provet år 2024, se bilaga 1.

Under arbetet med att välja ut de bästa bland de uppgifter som är med i utprövningar arbetar provgruppen med att ta fram statistiskt material som tas fram med både klassisk mätteori och IRT, s.k. modern mätteori. Varje uppgift i en utprövning analyseras och analysen handlar bland annat om att

undersöka hur de olika uppgifterna har fungerat i olika elevgrupper samt hur väl uppgifterna särskiljer eleverna.

Provet kvalitetssäkras/valideras också genom olika typer av utvärderingar av utprovade uppgifter där elever och lärare deltar på olika sätt, exempelvis referensgruppsmöten med lärare. Till prov 2024 har vi haft flera referensgruppsmöten där lärare från olika skolor och olika delar av landet är med och bedömer utprovade öppna uppgifter, validerar bedömningsanvisningar och är delaktiga i kravgränssättningen.

Det är en stor utmaning att få tillräckligt många skolor med varierande bakgrund och geografisk spridning att vilja delta i utprovningarna. Våra återkommande lärarträffar – som innebär ett visst jobb - har visat sig vara helt nödvändiga för att upprätthålla kontakten med lärarna och få tillräckligt många att vilja delta. På träffarna möter vi kontinuerligt nya lärare som har hjälpt oss med våra utprovningar.

1.2 Provets sammansättning

Nationella provet i samhällskunskap i årskurs 9 består av två delprov. Det fanns ingen principiell skillnad mellan delproven, de innehöll båda uppgifter från de delar av konstruktet som provas samt har en likartad fördelning av öppna och slutna uppgifter. Från och med prov 2023 tillämpas rak poängräkning. Det innebär att eleven får poäng för visad kunskap i både öppna och slutna format. I provet för 2024 var maxpoängen 167 och de olika uppgifterna kunde ge mellan 3 och 10 poäng. Ökningen av antalet uppgifter beror till största delen på att de slutna uppgifterna har färre antal deluppgifter. Med rak poängräkning omfattar en uppgift maximalt 10 deluppgifter.

Tabell 1. Fördelning av uppgifter, nivåer, poäng och format 2023-2024, Nationella provet i samhällskunskap åk 9

Np SH åk 9	Format				Poäng			
	Uppgifter	Strukturerade	Öppna	Blandad	Max poäng	Strukturerade	Öppna	Blandad
2023	29	18	11	-	165	92	73	-
2024	32	20	11	1	167	96	65	6

1.3 Bedömningsanvisningar

Som stöd för bedömning av öppna uppgifter har läraren bedömningsanvisningar. Bedömningsanvisningarna valideras vid flera olika tillfällen av verksamma lärare under framtagningsprocessen och enligt lärarenkäten är bedömningsanvisningen väl fungerande, se nedan kapitel 5. Bedömningsanvisningarna provas också mot de statistiska underlagen.

2. Insamling

För att kunna följa upp och utvärdera både skolan och proven behövs insamling av provresultat. Huvudmannen ansvarar för att skicka in elevers resultat på proven till Skolverkets två olika insamlingar. Den första gäller insamling av provresultat för samtliga elever, denna insamling görs av SCB på uppdrag av Skolverket. Den andra insamlingen ansvarar Göteborgs universitet för, också den på uppdrag av Skolverket. Denna insamling avser resultat på uppgiftsnivå, elevlösningar samt lärarenkät.

Lärare till elever som genomförde nationellt prov i samhällskunskap uppmanades att senast den 30 juni 2024 rapportera in resultat för de elever som var födda den 6:e, 16:e och 26:e i varje månad till en webbaserad databas. För elever födda den 15:e varje månad skulle kopior på elevens svar skickas in till provgruppen. Materialet analyseras och resultat från dessa analyser ger mycket viktig information om både hur enskilda uppgifter och provet som helhet fungerar.

Totalt skickades 591 elevlösningar in till Göteborgs universitet under våren 2024. I webbinsamlingen rapporterades totalt 2605 elevers resultat in, varav 2081 i den obligatoriska inrapporteringen. 1033 av dessa var pojkar och 1048 var flickor. De inskickade proven utgör också underlag för en omdömning av proven som har genomförts av verksamma lärare. Omdömningen ger ytterligare information om provet.

I nedanstående text redovisas resultaten på 2024 års nationella prov i samhällskunskap för årskurs 9.

3. Provresultat med kommentarer

Nedanstående diagram visar en jämförelse mellan provbetyget för vårt urval i juni och SCB:s redovisning av provbetyg den 30 november 2024. Det finns inga stora skillnader mellan provbetygen i urvalet och i SCB:s redovisning.

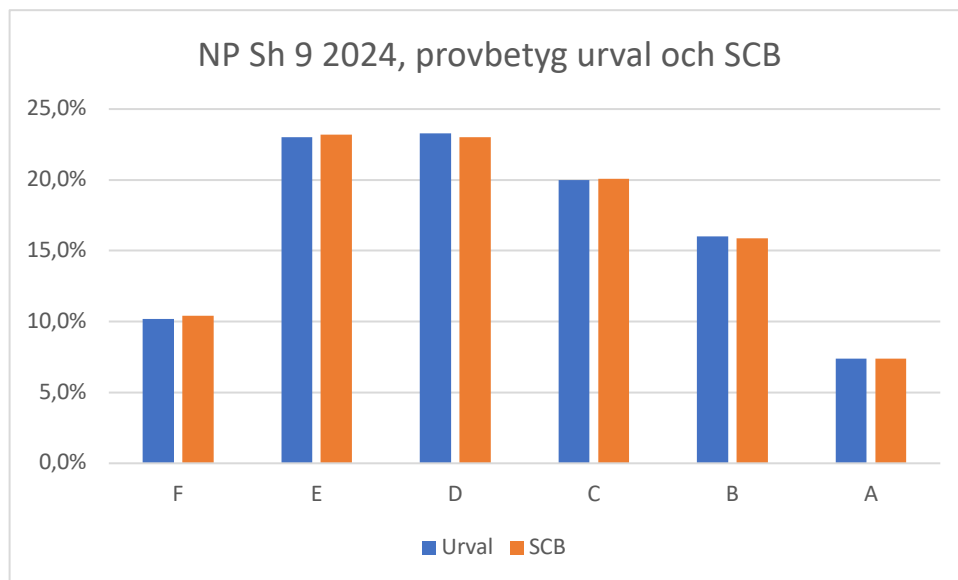

Diagram 1. Jämförelse av provbetyg urval - SCB samhällskunskap i årskurs 9 2024

3.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och svenska som andraspråk (SvA)

Provet analyseras utifrån om det gynnar eller missgynnar de två grupper som finns i urvalet – kön och om eleven följer kursplanen i svenska eller i svenska som andraspråk (SvA). Analysen sker genom undergruppsanalyser, Mantel-Haentzels DIF-analys, för att säkerställa att uppgifterna fungerar på samma sätt för undergrupperna.

En vanligt förekommande tanke är att alla uppgifter ska vara så neutrala som möjligt avseende undergrupper. Detta kan vara svårt att uppnå inom prov av samhällskunskapsämnet eftersom uppgifterna ofta adresserar områden som kan vara olika engagerande för olika grupper. Att åstadkomma helt neutralt "uppförande" av uppgifterna skulle ibland ge väl tunna uppgifter som inte skulle engagera eleverna i samma utsträckning. Men motsatsen gäller också, uppgifterna får inte heller vara sådana att de berör någon grupp för mycket, det kan skapa orättvisa. Det kan således finnas vissa skillnader mellan undergrupper i enskilda uppgifter, men utgångspunkten är att ingen enskild grupp ska systematiskt gynnas eller missgynnas på provet som helhet.

3.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor

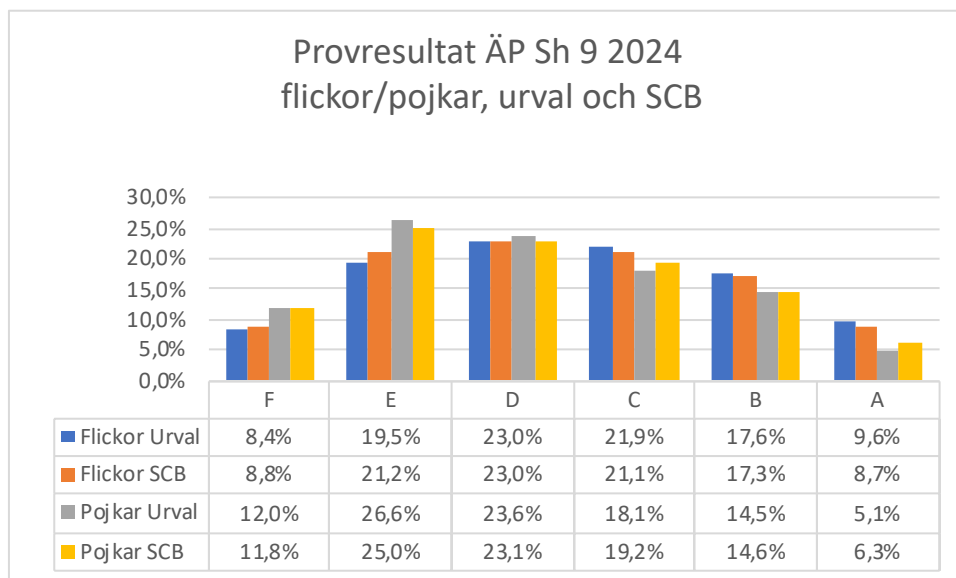

Diagram 2. Fördelning av provbetyg samhällskunskap med avseende på kön, urval samt SCB, 2024

Flickor presterar bättre på provet än pojkar.

I prov 2024 finns det några uppgifter som skiljer i resultat mellan pojkar och flickor. Pojkar gynnas något av slutna svarsformat och flickor gynnas något av öppna svarsformat, detta är känt av oss sedan tidigare.

3.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen för SvA
Elever som följer kursplanen för svenska presterar bättre på provet som helhet än de som följer kursplanen för SvA.

Vi har även gjort analyser på uppgifterna med avseende på om de gynnar eller missgynnar de som följer kursplanen för SvA. I denna analys jämförs de grupperna med samma provresultat. I prov 2023 finns det en uppgift som missgynnar SvA-elever svagt, alla andra uppgifter är neutrala.

Våren 2025 väntas en rapport publiceras ang. DIF för SvA-elever. Undersökningen är baserad på de senaste nationella proven i samhällskunskap.

4. Validitet och reliabilitet

4.1 Validitet

Validity refers to the degree to which evidence and theory support the interpretations of test score for proposed uses of tests. Validity is, therefore, the most fundamental consideration in developing tests and evaluating tests. The process of validation involves accumulating relevant evidence to provide sound scientific basis for the proposed score interpretations.¹

Enligt ovanstående citat innebär validitet att tolkningen av provresultatet stödjer det som provet var avsett för. Ibland brukar man på ett enkelt sätt säga att validitet är det samma som att man mäter det som man avser att mäta. Ett av problemen med validitet är vilka bevis som används för att mäta sambandet mellan den teoretiska definitionen och den operationella definitionen. När det gäller provet i samhällskunskap är den teoretiska definitionen konstruktets innehåll. Ett prov konstrueras för att mäta det som internationellt ofta kallas för bakomliggande ”construct”. Ett nationellt provs bakomliggande konstrukt är kursplanen i ämnet och bedömningen via betygskriterierna.

Validitetsprocessen för ett nationellt prov i samhällskunskap ser ut på följande sätt:

1. Provggruppen analyserar kursplanen noggrant och funderar över operationaliseringar i form av uppgifter, dvs. uppgifter konstrueras.
2. Provggruppen analyserar vilka effekter på validiteten som olika tänkbara format skulle kunna ha.
3. Provggruppen har under ett verksamhetsår flera olika tillfällen då uppgifter och bedömningsanvisningar valideras av verksamma lärare:
  - a. Lärare som deltar i utprövningar anmäler sitt intresse att hjälpa oss via enkäten som medföljer provet när det genomförs i april/maj. Dessa listor förnyas varje år. Lärare som är med i utprövningar erbjuds möjlighet att delta vid något av de olika tillfällen som vi bjuder in till – bedömdagar, bedömningsanvisningsdagar och kravgränssättningsmöte.
  - b. Alla slutna uppgifter som prövas ut valideras både i själva konstruktionsprocessen av aktiva lärare samt senare i processen i samband med olika referensgruppsmöten. Uppgifterna granskas exempelvis utifrån ordval, innehåll, begrepp.
  - c. Alla öppna uppgifter som prövas ut bedöms av verksamma lärare i samband med bedömdagar, dessa genomförs två gånger per år. Till dessa tillfällen har vi målsättningen att lärarna ska representera olika skolor, komma från olika delar av landet och en del av lärarna ska vara nya i sammanhanget.
  - d. Bedömningsanvisningarna till de öppna uppgifterna i provet valideras, förutom på bedömdagar, gentemot verksamma lärare ytterligare en gång i processen. Detta tillfälle benämns bedömningsanvisningsdagar.
  - e. Det sista steget i valideringsprocessen är kravgränssättningsmötet då lärare från olika

---

¹ *Standards for Education and Psychological Testing* (2014)

skolor hjälper oss med att ta fram kravgränserna för provbetygen. Vår målsättning vid detta tillfälle är att ha fler lärare som är nya eller "nästan nya" jämfört med de som varit med på våra sammankomster många gånger.

4. Under senare delen av vår konstruktionsprocess så granskar vår expertgrupp alla uppgifter avseende ämnesinnehåll, även detta är ett led i valideringsprocessen. Experterna kommer från Statsvetenskapliga institutionen (området statskunskap), Institutionen för nationalekonomi (området ekonomi) och Institutionen för pedagogik och specialpedagogik (området sociologi), båda Göteborgs universitet. Vi har också kontakt med experter inom juridik som granskar uppgifter med det specifika ämnesinnehållet.
5. En stor del av vår kontinuerliga validering utgörs av arbetet med våra psykometriska metoder där alla utprovade uppgifter behandlas. Under arbetet med bedömningsanvisningarna till både slutna och öppna uppgifter använder vi flera analysmetoder för att se hur dessa fungerar. IRT (Item Response Theory) är till mycket stor hjälp och vi utvecklar våra analysmetoder kontinuerligt. Till varje prov sammanställs en rapport, där resultatet baseras på de elever som ingår i urvalet. Denna publiceras inte då den också är uppgiftsspecifik avseende sekretessbelagda uppgifter.

4.2 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att det valida provet ska mäta elevernas kunskaper i samhällskunskap på rätt sätt. Ett prov kan inte vara valitt utan att ha god reliabilitet. Provkonstruktörer analyserar ofta sina prov med flera olika korrelationsmått för att kunna belysa provets för- och nackdelar på olika sätt. Provet i samhällskunskap 2024 är analyserat med hjälp av vanliga korrelationsmått.

Cronbach alfa

Reliabilitetsmått avser provets interna konsistens, dvs om uppgifterna fungerar väl tillsammans för att mäta elevers kunskaper i samhällskunskap. Av detta följer även att en så liten andel av variationen i provresultatet som möjligt ska bero på andra faktorer än variationer i de ingående uppgifterna. I nationella provet i samhällskunskap har bland annat Cronbachs alfa använts som reliabilitetsmått, vilket uttrycks genom en koefficient som sträcker sig mellan värdena 0 och 1. Nationella provet samhällskunskap årkurs 9 2024 visar på en koefficient för Cronbachs alfa på 0,95. Värdet över 0,9 anses vara mycket bra för ett prov.

Tillförlitligheten (reliabiliteten) i det nationella provet samhällskunskap är sålunda mycket god. Detta är resultatet av relativt stora utprovningar som kontinuerligt analyserats ur många olika perspektiv och med hjälp av flera olika metoder. Ur Tabell 4 nedan framgår även att reliabiliteten har förhållit sig relativt stabil över tid, men med en viss tendens till förbättring.

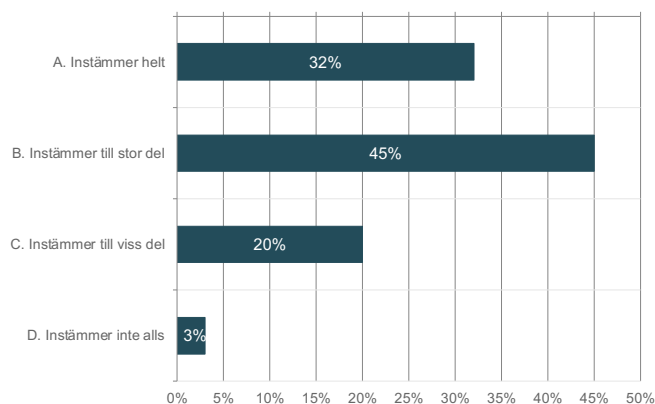
Tabell 4. Cronbach alpha, Np Sh årskurs 9 2013 - 2024

Np SH 9 Cronbach Alpha	
2013	0,91
2014	0,93
2015	0,93
2016	0,94
2017	0,93
2018	0,94
2019	0,94
2022	0,96
2023	0,95
2024	0,95

5. Enkätresultat med kommentarer

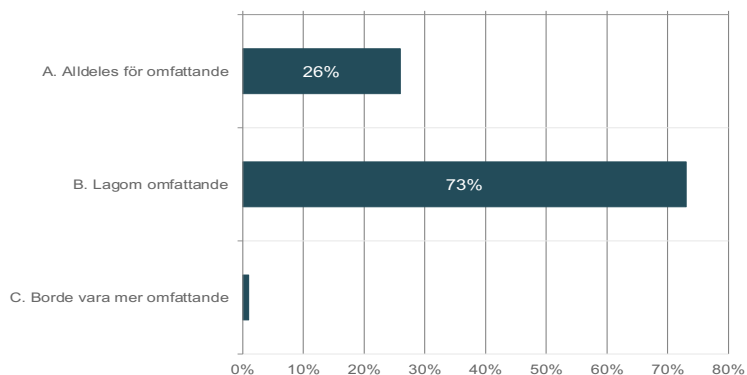
I samband med genomförande och bedömning av provet ber vi lärarna att besvara en lärarenkät. 2024 besvarades enkäten av 167 lärare. Detta är något fler än 2023 då 144 lärare besvarade enkäten men betydligt lägre än för 9 år sedan då 396 lärare besvarade enkäten.

5.1 Provet är som helhet bra

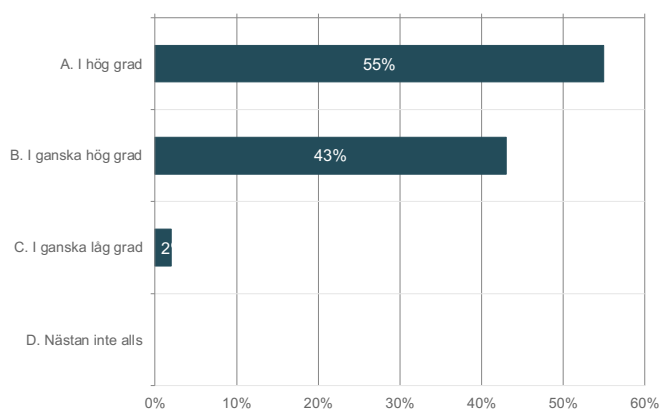
Det nationella provet i samhällskunskap 2024 mottogs väl. Av de lärare som har svarat på enkäten så svarade 77 % av lärarna att de instämmer helt eller instämmer till stor del med påståendet "provet är som helhet bra" (2023, 82 %).

5.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?

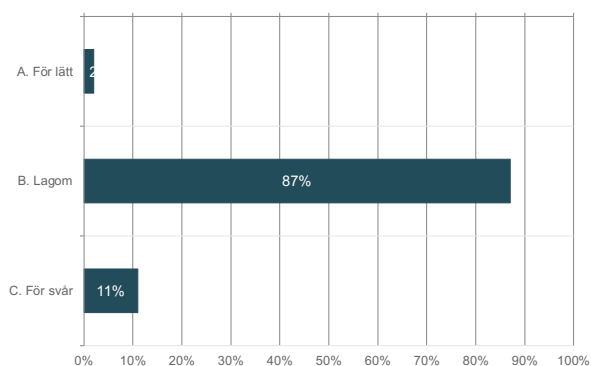
När det gäller omfattningen av provet anser 73 % att provet är lagom omfattande (2023, 85 %).

5.3 I vilken grad har det som provet prövar behandlats i undervisningen?

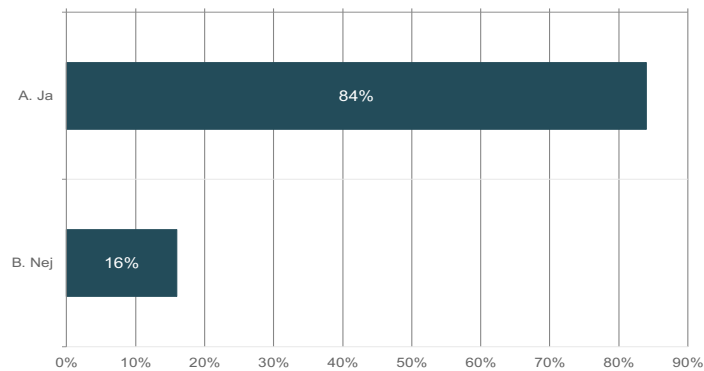

Enkäten visar tydligt att vi prövar det som det undervisats om. 98 % av lärarna svarar "stämmer i hög grad" och "stämmer i ganska hög grad" på denna fråga (2023, 100 %). Detta är en mycket viktig fråga för oss, vi vill vara säkra på att det vi ställer frågor som också har behandlats i undervisningen. Om eleverna känner igen innehållet blir de mer positivt inställda till att genomföra provet.

5.4 Hur bedömer du svårighetsgrad och balans i provet?

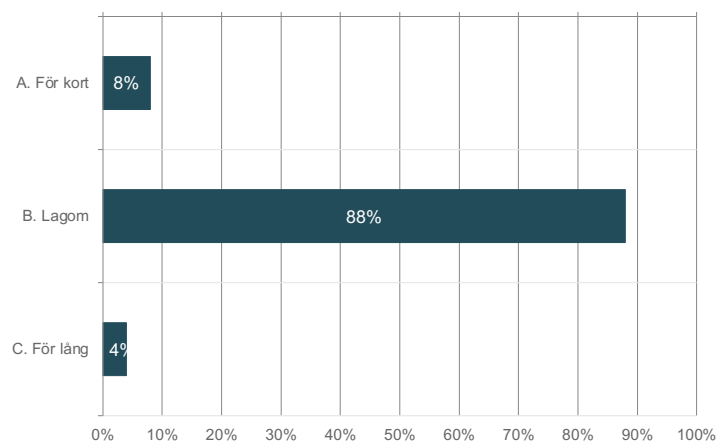

De allra flesta anser att provets svårighetsgrad är lagom. I frisvarsdelen framkommer att lärarna anser att det är för många uppgifter med slutna svarsformat och för få öppna där eleverna ges möjlighet att resonera. Lärare anser också att provet har en hög språklig nivå, vilket kan påverka resultaten för främst SvA-elever.

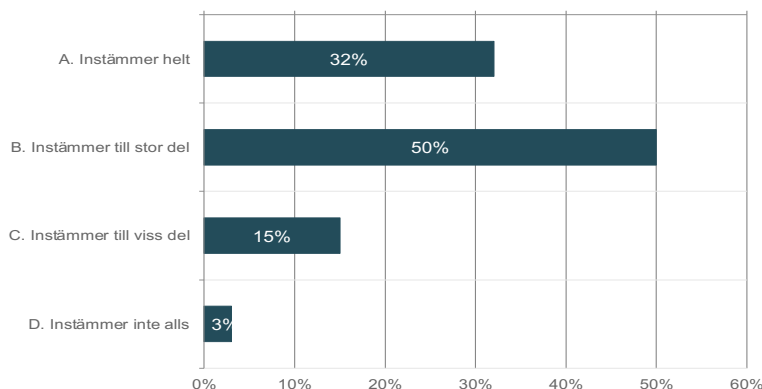
Det är viktigt att provet innehåller uppgifter av varierade format, alltså både uppgifter som kräver skrivinsats och uppgifter som är slutna och inte kräver långa svar. 84 % av lärarna svarade att de var nöjda med balansen mellan slutna uppgifter och öppna uppgifter (2023, 81 %).

5.5 Provets skrivtid

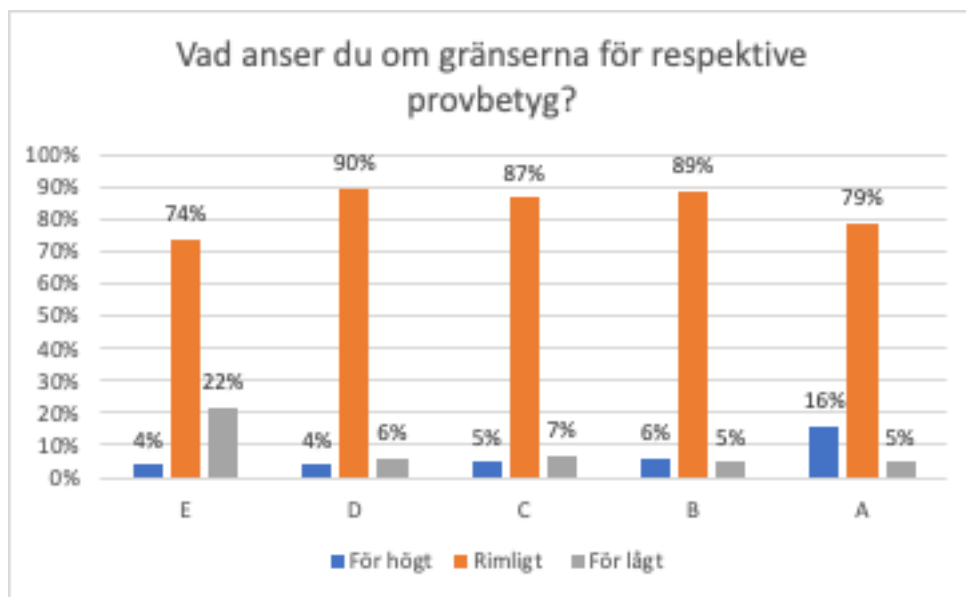
Provet skrivtid är 120 minuter per delprov. Detta upplevde 88 % som lagom. 8 % av lärarna anser att tiden är för kort (2023, 3 %).

5.6 Bedömningsanvisningarnas tydlighet

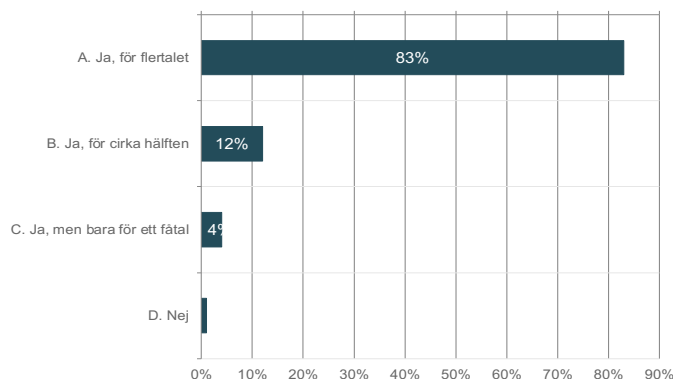
För att ett nationellt prov ska bli reliabelt behövs bedömningsanvisningar som lärarna upplever som stöd i bedömningsarbetet. Prov 2024 är det andra provet med rak poängräkning, den förändringen innebar att provgruppen behövde ta fram en annan layout på bedömningsanvisningarna och tänka om avseende hur elevsvarsexemplen ska visas. Arbetet har fallit väl ut, det visar enkätresultatet både för prov 2023 och 2024.

5.7 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?

Det är oftast så att lärare anser att gränsen för E är lite för låg och gränsen för A är lite för hög. Denna trend håller i sig även för prov 2024.

5.8 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?

Lärarna upplever att provresultaten till stor del (för flertalet samt för cirka hälften) 95 % ligger i linje med elevernas övriga prestationer. 2023 var siffran 94 %.

6. Avslutning

NP Samhällskunskap 2024 var det andra provet med rak poängräkning och har sin utgångspunkt i Lgr 22. Utifrån lärarenkäten så har provet tagits emot bra och provet återspeglar lärarnas syn på ämnet och deras syn på elevernas kunskapsnivå. Provet har så kallad "igenkänningsvaliditet". Utifrån våra analyser så har uppgifterna haft låg tröskel, eleverna har verkligen försökt att lösa uppgifterna, något som är viktigt för oss. Provets reliabilitet är också hög, Cronbach Alpha 0,95.

Områden för fortsatt utveckling:

- De öppna uppgifterna kommer under kommande år att vara i ett större fokus för provgruppen. Bedömningsanvisningarna behöver anpassas till den kommande digitaliseringen av proven och målsättningen är att göra dem så tydliga som möjligt för lärarna, detta för att främja likvärdig bedömning.
- Vi har ett nära samarbete med lärare i olika skolor, detta avser vi att behålla, då det är ett mycket viktigt inslag i vår valideringsprocess. För samhällskunskapsprovet är denna kontakt mycket viktig inte minst avseende innehåll och utformning på uppgifter.

Denna rapport kommer att publiceras på Skolverkets hemsida, SO-ämnenas hemsida och provgruppens hemsida, Göteborgs universitet:

skolverket.se

npsportal.se

ips.gu.se/forskning/forskningsprojekt/nationella-prov-samhallskunskap/

Referenser

American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education, Joint Committee on Standards for Educational & Psychological Testing (US). (2014) *Standards for educational an psychological testing*.

American Educational Research Association

Skolverket. (2017). *Skolverkets systemramverk för nationella prov*.

Skolverket. (2022) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr22*.

Bilaga 1: utprövningar till prov 2024

Utprövning 419

Antal elever 1199

Antal lärare 26

Utprövning 429

Antal elever 1273

Antal lärare 33

Utprövning 439

Antal elever 647

Antal lärare 18

Utprövning 449

Antal elever 1011

Antal lärare 31

Utprövning 459

Antal elever 393

Antal lärare 9

Totalt

Antal elever 4523

Antal lärare 117